

על ספרים

יהושע פרידמן (ז"ל). *

ש. שלום. — פלא גמע, שירים וסוגי-טות, — הוצאת "דבר" תרצ"ד.

שר השירה העברית, שזה ימים רבים התגדר בקמצנותו, נעשה פתאום פזון, והנה שוב הגיש לנו שי: ספר שירים חדש "פלא גמע" מאת ש. שלום. אפשר שהקורא הזועם יקום ויקיפני בשאלותיו?

— שירים של ש. שלום? מי הוא זה ואיזהו, אשר רבים לא שמעו כלל את שמו? תלמידה של איזו אסכולה הוא זה? ומה פירושו של "פלא גמע"? כלום הפלא הוא מין נוזל או שקוי, שצריך לגמוע אותו? האין כאן ח"ו איזו שיטה של "להכעיס", — להרבות בטירופים ושג"עונות, רק כדי להכות בשממון את הקור ולבלבלו לגמרי.

עלי קודם כל להשקיט את הקורא הנכבד: אל נא באפך! — המחבר הוא באמת איזה "איש צמח, אשר מתחתיו צמח", ושמו חדש אתנו. — אבל מה בכך? האם הופעתו של משורר היא כאותו זוג, שבת קול צריכה להכריז עליו ארבעים יום קודם ליצירת הולד? ומה שנוגע לשם הספר "פלא גמע" אולי צדק קצת הקורא ברגזנותו. אין הדברים ברורים ביותר: מנסים ונפלאות נגמלנו זה כבר ואין לנו עוד תפיסה בדברים הללו. הלא הילדות המתפעלת והמתרגשת חלפה זה כבר ללא שוב. על איזה פלא מדבר כאן המחבר? ודאי, לאחר שנקרא את השירים היפים שבספר, יאמרו רבים מאתנו בשיגרה הא": "נפלא!" אך סוף סוף אין שום פלא בדבר,

(* קטע זה, מאמר שלא נגמר, כתב המניח ימים מספר לפני פטירתו.

אם משורר אמתי ומחונן אומר שירה נפלאה!

אלא שכל פירוש הענין הוא בזה, כי באחד השירים פונה המשורר אל לבו ומזוהו: "פלא גמע, לבי, — לבי גמע הפלא" — ומשם נתגלגלו שתי מלות הראש ותהיינה לכנוי של הספר. אמנם תירוץ זה אינו מניח את דעת הקורא הטוען: התינוח-שיר, — שהרשות בידי המשורר להשתמש בצרופי מלים לא שגורים, אבל שם הספר הוא יותר אחר-אי ויותר מחייב. ידוע: שמא גרים, השם הלא צריך לומר מה שהוא ולבאר מה שהוא ומה אומר לנו השם "פלא גמע"? — כפי הנראה, המצאת שם נאה אינה דבר קל ביותר. הנה זה לא כבר היה לי לשמוע טענות ומענות מצד הקורא על השם "אבני בהר" של שלונסקי ועכשו — שוב! כאילו בשגעון זה יש שיטה! אבל — אם צדק הקורא או צדקו המחברים

— הענין הוא סוף סוף צדדי ולא עיקרי לגמרי יש לתרצו ב"מאי נפקא מינה" — וסגני!

סגני וסגני. ראוי לעבור אל עצם הענין, הרי לפנינו — משורר! משורר ממש. משורר אמתי, ומענין דוקא. אתם שואלים: מאיזו אסכולה? לא מזו ולא מזו. שמה הוא עצמו הנהו אסכולה, וללמוד אותה אנו צריכים? לא מתלמידי ביאליק ה"ראשון" ולא משומעי לקחו של שלונסקי "האחרון", אלא בודד יתהלך, לבדו, כמעט יתום, מפני שעודנו עצמו ראשון, בטרם היות הכל, והוא עצמו כאילו מתחיל בדבר, כפי שהוא רואה את עצמו בכלל בחיים ובעולם:

כי יתום אנכי וראשון ואין
אור בכוכבי המופת.
אני העומד על הזיק, בו אחד
המזומר והמזומר (קמ"ז)

ואל תשאלו: מה הוא — אם רומנטיקן, הבורח מן החיים, או ריאליסטן, הרודף אחרי החיים. כי בעוד אתם שואלים כזאת, הלא כבר בדרתם, שיש חיים ומציאות, או שלילת חיים ומציאות, וכבר בדרתם מה הם האלה ובאמת הלא עוד השאלה עומדת מעיקר רא, מה הם חיים ומה היא מציאות וזה תפקידו של המשורר לשאול לכל זאת ולעמוד בתמהון למול החידה הגדולה הזאת. הנה, בנקודה הזאת, אולי צפונה כל מהותו של ש. שלום. לא בחיים הוא עוסק ולא במתן בטוי להם, כי אם כלו מלא תמהון, שאלה נצחית ונצחת על החיים ועל המציאות ועל מהותם. נדמה, שהיא שותף בהויה ובהתהוות הבריאה והד הפרוצס הזה של התהוות הוא העובר אותו וממלא אותו הגות נפש, המרעידה את מיתריו ורטט טמיר זה — הוא הוא סוד השירים שאנו מקשיבים בספר. הגות נפש, עשתות מעמיקה ופני-מית מאד זוהי שרוטטת פה בשורות הקצובות. ודאי שאין כאן לבוא בתביעות כבודות ומשועבדות של ה"שילחן ערוך", של המשקל, של החרוזים ושאר הדברים היפים. מה יש לדרוש מהגות נפש סתם, משירה אמיתית לאמתה, אם לא רק מוסיקה אורגנית, טבעית ומהר תית, בלי כללים וסעיפים, ובלי עשית מטעמים כמצוה וכמלומד. והנה זוהי אמנם ישנה, מוסיקה רכה-רכה, הבאה מבפנים. היא אפילו לא באה בתורשה טבעית והמשורר מכריז על עצמו: "אני הילוד של האם המנגנה בכנור". אם כן המנגינה היא פה מלידה ומבטן, וכך, כנראה, הם גם "שאר הירקות" הפיוטיים כולם אם הם באים וישנם, הרי הם יש גם, עך כמה שהם באים מאליהם, בלי אונס ובלי כפייה לחצת. יש כאן חרוזים וצלצלי-שמע, אבל בלי דוקא קשת עורף וכבדת יד, וכשאין — אין כאן המדה של יקוב הדין את ההר, עוזב או המשרר את שירותיו ללכת לחפשי ומילא — העולם אינו נהרב בשביל זה.